

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK HALK EDEBİYATI BİLİM DALI**

HAKAS MASALLARI (İNCELEME-METİNLER)

**Hazırlayan
Yavuz UYSAL**

**Danışman
Doç. Dr. Bayram DURBİLMEZ**

Doktora Tezi

**Ağustos 2014
KAYSERİ**

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK HALK EDEBİYATI BİLİM DALI**

HAKAS MASALLARI (İNCELEME-METİNLER)

(Doktora Tezi)

**Hazırlayan
Yavuz UYSAL**

**Danışman
Doç. Dr. Bayram DURBİLMEZ**

**Bu çalışma Erciyes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi
tarafından SBD-12-3727 proje ile desteklenmiştir.**

**Ağustos 2014
KAYSERİ**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Adı-Soyadı :

İmza :

YÖNERGEYE UYGUNLUK

“Hakas Masalları (İnceleme-Metinler)” adlı Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi’ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Yavuz UYSAL

Danışman

Doç.. Dr. Bayram DURBİLMEZ

Türk Dili ve Edebiyatı ABD Başkanı

Prof. Dr. Atabey KILIÇ

Doç. Dr. Bayram DURBİLMEZ danışmanlığında, Yavuz Uysal tarafından hazırlanan “Hakas Masalları (İnceleme-Metinler)” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında **Doktora** tezi olarak kabul edilmiştir.

07/08/2014

JÜRİ:

Danışman : Doç.Dr. Bayram DURBİLMEZ

Üye :Prof.Dr. Zekeriya KARADAVUT

Üye :Prof.Dr. Nevzat ÖZKAN

Üye :Prof. Dr. Mustafa ÜNAL

Üye :Doç. Dr. Sultan Murat TOPÇU

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 05.../03.../2014 tarih ve ...2... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Lütfullah CEBECİ
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Sözlü kültür, bir milletin bütün kültürel değerlerini ve sosyal yaşantısını ortaya çıkaran, milletin inançlarını ve ortak birikimlerini sansürsüz bir şekilde aktardığı yazısız belgelerdir. Sibiry Türkleri içerisinde, derin bir kültür varlığına sahip olan ve bu değerleri halen canlı bir şekilde yaşatan Hakas Türkleri, sözlü kültürlerine yaşadıkları coğrafyanın zor şartlarıyla birlikte, çeşitli siyasi ve sosyal sıkıntılarını da yansıtmışlardır. Mucize ve kurgularla dolu olan masallar, Hakas Türkleri'nin daha iyi bir yaşam için sürekli arayışta olduklarını göstermektedir. Bunun yanında doğal afetlerle ve işgalcilerle yaptıkları mücadeleler, hem masallarına hem de destanlarına konu olmuştur. Özellikle realist masalarda sıkça işlenen, toplumsal baskılar ve zulümler, halkın Rus yöneticiler ve zenginler için zihinlerinde oluşturdukları ortak düşünceler, sözlü kültürün bir parçası olan masalarda, kendisini göstermektedir.

Hakasların edebiyatı, özellikle de sözlü edebiyatı destanlarının dışında kapsamlı bir şekilde araştırılmamıştır. Çalışmanın içeriğinde de değindiği üzere, ülkemizde Hakas destanları üzerine yapılan çalışmalar, hem bölgenin hem de sözlü kültürün tanıtılmasına büyük katkı sunmuştur. Destanların araştırılıp, masalların ikinci plana atılmasındaki en büyük sebebin, Hakas halkının yazıya aktararak kalıcılığını sağladığı destanların, halen günümüzde belli haycılar tarafından anlatılıyor olmasından kaynaklı olduğunu düşündürmektedir.

Masal konusunda, Boris Balter (Balter,1995:3) tarafından, ünlü masal anlatıcısı, S.P. Kadışev'in ağzından derlenen ve "*Hakas Halk Masalları*" isimli çalışmada toparlanan masal metinleri, günümüzde de oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu eserde toparlanan masalların, bütün Hakas halkının masal dünyasını ve külliyyatını yansıtmayacağı öngörülse de, özellikle masal yaratmalarının, insanların zihninde şekillendirdiği ortak temalara ulaşabilmek açısından önemlidir.

Çalışmada yer alan masalların büyük bir çoğunluğu, *Hakas Masalları Üzerine Yapılan Çalışmalar* başlığı altında verilmiş olan eserlerden metin şeklinde alınıp, Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Derleme çalışması amacıyla gittiğimiz ve sayıları oldukça az olan, masal anlatıcılarının, anlattıkları masalların tamamına yazılı kaynaklardan ulaşabilmektedir. Ancak yazılı kaynaklarda bulunmayan yedi masal metni (16-17-18-32-33-34-59), Hakas Devlet Üniversitesi Profesörü Victor Yakovleviç Butanayev tarafından derlenmiş olup;

değerlendirilmek üzere tarafımıza verilmiştir. Taramasını yapmış olduğumuz kaynakların büyük bir çoğunluğu Rusça yazıldığı için, çevirilerin büyük bir çoğunluğu Rusça'dan Türkçeye yapılmıştır. Bu nedenle emsal çalışmalarda olduğu gibi orijinal metinlerin, çalışmamız içerisinde verilmesi uygun görülmemiştir. Orijinal metinlerine ulaşılan metinler ise, çevirisi yapılmış metinlerin devamında kiril alfabesinden, lazin alfabesine aktarılmış haliyle çalışmaya dahil edilmiştir. Yazılı kaynaklardan elde edilen masallar ve Victor Butanayev Bey'in "Böyle bir çalışmada mutlaka bulunması gerekir!" şeklinde yapmış olduğu açıklamayla bize verdiği masallar, kendi içinde tasniflenerek; Hayvan masalları, Olağanüstü Masallar, Realist Masallar ve Zincirlemeli Masallar başlıkları altında incelenmiştir.

İnceleme kısmındaki parantez içinde yer alan rakamlar, verilen örneklerin, hangi masal metninden alındığını göstermektedir.

Çalışma, Ön Söz, Giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, Hakaslar ve Hakasya Cumhuriyeti hakkında genel bilgiler verilmiştir. Ayrıca bu bölümde Hakas masalları ile ilgili terim, tasnif, Hakas masalları üzerine Hakasya'da yapılan çalışmalar, Türkiyede'ki Hakas Türkleri ile ilgili yapılan çalışmalar ve masalların hem şekil hem de muhteva özellikleri ayrı başlıklar altında detaylı olarak değerlendirilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde, *Hakas Masallarının Tiplerine Göre Motif Sırası* başlığı altında altmış masal metninin tip ve motif yapıları üzerinde durulmuştur. Bu bölümde, masal metinleri, fazla ayrıntıya girmeden ve motif özelliği gösteren kısımları alınarak işlenmiş; gereksiz ayrıntılardan kaçınılmış ve masalların özetleri verilmiştir. Bu masalların, eğer varsa Wolfram Eberhard-Pertev Naili Boratav ile Anti Aarne- Stith Thompson katologlarındaki numaraları gösterilmiştir. Ancak, birçok Hakas masalının adı geçen kataloglarda bulunmadığı tespit edilmiştir.

İkinci bölümde, *Hakas Masallarının Motif Yapısı* başlığı altında, Hakas masallarının motif yapıları detaylı olarak incelenmiştir. Metinler içerisinde tespit edilen motifler, Motif İndex'deki tasnif numaralarıyla belirtilmiştir. Adı geçen eserde tasnif numarası bulunamayıp, özgün özellik gösteren motiflerin başına da (T) harfi eklenerek, Türklere ait olduğu belirtilmiş ve bu motifler de çalışmaya dâhil edilmiştir.

Üçüncü bölümde, Hakas masallarının formel yapıları, Saim Sakaoğlu'nun tasniflemesine göre, beş başlık altında detaylı bir şekilde incelenmiştir. Özellikle, Anadolu masallarında sıkça karşılaştığımız ve masal deyince insanların aklına ilk gelen "Bir varmış bir

yokmuş, evvel zaman içinde...” gibi kalıplaşmış giriş formellerinin, Hakas masallarında hiç bulunmadığını, bunun yerine sade giriş formellerinin tercih edildiğini tespit ettik. Bitiş formellerinde ise metinlerin tamamında kahramanın mutlu ve huzurlu bir sonla masalı bitirdiğini gördük.

Çalışmamızın dördüncü ve son bölümünde Hakas masalları, Türkiye Türkçesi’ne aktarılmıştır. Bu bölümde, altmış masal metninin tercümesi yapılmış olup, Metinlerin çoğunluğu yazılı kaynaklara Rusça olarak kaydedildiği için bu metinlerin tercümeleriyle birlikte verilmesine gerek görülmemiştir.

Çalışmamız, sonuç ve kaynakça bölümleriyle nihayete ermektedir.

Bu çalışmanın hazırlanmasına beni teşvik eden ve Hakas Türklerini tanıma fırsatını sunan, desteğiyle her zaman yanımda olan, saygıdeğer hocam Doç. Dr. Bayram Durbilmez’e şükranlarımı sunarım.

Değerli fikirleri ve yapıcı eleştirileriyle, çalışmamın her aşamasında yardımını esirgemeyen sayın hocam Prof. Dr. Zekeriya Karadavut’a, Hakas Cumhuriyeti’ne benimle beraber gelerek, beni yalnız bırakmayan Eyüp Polat’a, Hakasya’da hem metinlerin temini, hem de gösterdiği ilgi ile çalışmaya büyük katkı sunan Prof.Dr. Viktor Yakovleviç Butanayev’e, çalışmamın her aşamasında desteklerini gördüğüm, başta Matos Cherpakov olmak üzere, Timur Davletov ve bütün Hakas halkına teşekkürü bir borç bilirim. Son olarak, vakitlerinden aldığım ve beni anlayışla karşılayan eşim Yrd. Doç. Dr. Nacide Uysal ve oğlum Tuğşat’a ve teşekkür ederim.

Bu çalışma Erciyes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından SBD-12-3727 proje ile desteklenmiştir. Desteklerinden dolayı Erciyes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi’ne teşekkür ederim.

HAKAS MASALLARI (İNCELEME-METİNLER)

Yavuz UYSAL

Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Doktora Tezi, Ağustos 2014

Türk Dili ve Edebiyatı ABD Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Bayram DURBİLMEZ

ÖZET

Bu çalışmanın konusunu, Güney Sibiryalı Türk toplumlarından olan Hakas Türklerinin masalları oluşturmaktadır. Özellikle kahramanlık masallarıyla “*alıptıg nimah*” tanınan ve oldukça hacimli destanları bulunan Hakas halkı, masal “*nimah*” geleneği ve masal anlatıcılığı anlamında biraz geride kalmış olsa da bölgenin yetiştirdiği haycıların aktarımına bağlı olarak, var olan masallardan altmış masal metni, çalışma içerisinde incelenmiştir. Motif çalışması detaylı olarak yapılarak, bu masalların, eğer varsa Wolfram Eberhard-Pertev Naili Boratav ile Anti Aarne- Stith Thompson kataloglarındaki numaraları gösterilmiştir.

Metin merkezli bir çalışma yöntemiyle oluşturulan çalışma, Giriş, Kaynakça, Sonuç ve dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, Hakas Türkleri ve Hakasça ile ilgili bilgiler verilmektedir. Çalışmanın birinci bölümde, Hakas masallarının tiplerine göre motif sırası; ikinci bölümde, Hakas masallarının motif yapısı, üçüncü bölümde, masallar içerisinde geçen formeller ayrıntılı olarak incelenmiştir. Dördüncü ve son bölümde, Hakas masallarının Türkiye Türkçesine aktarılmış haliyle, metinler kısmı bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Masal, Hakas, Güney Sibiryalı, Kültür

THE TALES OF KHAKASS (INVESTIGATION-TEXTS)**Yavuz UYSAL****Erciyes University, Institute of Social Sciences****PhD Dissertation, August 2014****Turkish Language and Literature Department, Turkish Folk Literature****Supervisor: Asst. Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ****ABSTRACT**

This study focuses on the tales of Khakassian Turks, which is one of Turkic communities in southern Siberia. Though Khakassian people especially known with heroic tales '*alıptıg nimah*' has quite sizeable legends, the tale as a genre remains behind in terms of '*nimah*' tradition and tale narration. Sixty texts of tale have been investigated based on the *haycis* living for ages in the region. The motif study has been conducted in a detailed way, and the numbers of these tales, if available, at Wolfram Eberhard-Pertev Naili Boratav and Anti Aarne- Stith Thompson catalogs have been provided.

Having been arranged with a text-based study approach, this study consists of Introduction, Bibliography, Conclusion and four other chapters. In the introductory section, some information has been given on Khakassian Turks and Khakassian language. In the first chapter of the study, the motif order of Khakassian tales has been provided based on the tale types. In the second chapter, the motif structure has been investigated in the Khakassian tales. The third chapter is of the formals in the tales. In the forth and the last chapter, Turkey's Turkish translation of Khakassian tales have been provided.

Key Words: Tale, Motif, Southern Siberia, Culture

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
YÖNERGEYE UYGUNLUK	ii
KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
ONAY	iii
ÖN SÖZ	iv
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xvii
GİRİŞ	1
HAKAS CUMHURİYETİ (TARİHİ ve FOLKLORU)	1
1.Hakas Cumhuriyeti	1
2.Hakasların Dili	2
3. Hakasların Dini	4
4.Hakas Tarihi ve Folkloru.....	7
A. HAKAS MASALLARI HAKKINDA GENEL BİLGİLER	12
a)Terim ve Tarif.....	12
b)Hakas Masalları Üzerine Yapılan Çalışmalar	13
B. HAKAS MASALLARININ GENEL ÖZELLİKLERİ	16
a)Şekil ve Üslup Özellikleri	17
b) Muhteva Özellikleri:	18

BİRİNCİ BÖLÜM

HAKAS MASALLARININ TİPLERİNE GÖRE MOTİF SIRASI

1.MASAL	21
2.MASAL	22

3.MASAL	23
4.MASAL	24
5.MASAL	24
6.MASAL	25
7.MASAL	25
8.MASAL	26
9.MASAL	26
10.MASAL	27
11.MASAL	27
12.MASAL	28
13.MASAL	29
14. MASAL	31
15. MASAL	33
16. MASAL	34
17. MASAL	35
18. MASAL	35
19. MASAL	36
20. MASAL	37
21. MASAL	38
22. MASAL	38
23. MASAL	39
24. MASAL	41
25. MASAL	41
26. MASAL	42
27. MASAL	43
28. MASAL	43

29. MASAL	44
30. MASAL	45
31. MASAL	46
32. MASAL	46
33. MASAL	47
34. MASAL	48
35. MASAL	49
36.MASAL	50
37.MASAL	50
38.MASAL	51
39.MASAL	51
40.MASAL	52
41.MASAL	53
42.MASAL	54
43.MASAL	54
44.MASAL	55
45.MASAL	55
46.MASAL	56
47.MASAL	57
48.MASAL	58
49.MASAL	58
50.MASAL	59
51.MASAL	60
52.MASAL	60
53.MASAL	61
54.MASAL	61

55.MASAL	62
56.MASAL	63
57.MASAL	63
58.MASAL	64
59.MASAL	64
60.MASAL	65

İKİNCİ BÖLÜM

HAKAS MASALLARININ MOTİF YAPISI

A.MİTOLOJİK MOTİFLER.....	68
B. HAYVANLAR	71
C. YASAK.....	76
E.ÖLÜM.....	85
F. OLAĞANÜSTÜLÜKLER (HARİKULADELİKLER)	86
G. DEVLER	90
H. İMTİHANLAR	92
J. AKILLILAR ve APTALLAR.....	95
K. ALDATMALAR.....	98
L. KADERİN TERS DÖNMESİ.....	104
N. ŞANS ve TALİH.....	108
P. CEMİYET (TOPLUM).....	111
Q. ÖDÜLLER ve CEZALAR	118
R. ESİRLER (Tutsaklar) ve KAÇAKLAR	122
S. ANORMAL ZULÜMLER.....	122
T. CİNSİYET.....	123
U. HAYATIN TABİATI.....	126
V. DİN.....	127

W. KARAKTERİN ÖZELLİKLERİ	128
X. MİZAH	131
Z. ÇEŞİTLİ MOTİF GURUPLARI	133

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HAKAS MASALLARININ FORMEL YAPISI

1. Başlangıç Formelleri	143
a) Sade Giriş Formelleri	143
b) Tekerlemeli Giriş Formelleri	144
2. Bağlayış (Geçiş) Formelleri	144
a) Dinleyicinin Dikkatini Arttırmak İçin Söylenen Formeller	144
b) Masal Ortasında Geçiş Sağlayan Tekerlemeler	146
3. Aynı Olayın Tekrarında Kullanılan Formeller	147
a) Bir Varlığın Tasvirinde Kullanılan Formeller	147
b) Kahramanın Yolculuğu Esnasında Aldığı Mesafeyi Belirten Formeller	150
c) Zamanın Geçışı ile İlgili Formeller	150
4. Bitiş Formelleri	152
5. Çeşitli Formel Unsurları:	157
a) Sayılar:	157
aa) 2 Sayısı	158
ab) 3 Sayısı	158
ac) 7 Sayısı	159
ad) 9 Sayısı	160
ae) 12 Sayısı	160
ag) 40 Sayısı	161
ah) 60 Sayısı	161
b) Renkler:	161

ba) Kırmızı / Kızıl.....	162
bb) Kara / Siyah.....	162
bc) Beyaz / Ak.....	162
bd) Gök / Kök.....	163
c) Zaman ve Yer Formelleri:.....	163
ca)Zaman Formelleri:.....	163
cb)Yer Formelleri:.....	164

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

METİNLER

HAYVAN MASALLARI.....	165
1.TİLKİ ve KUŞ.....	165
2.BILDIRCIN ve TİLKİ.....	169
3.HOROZ ve HUŞ TAVUĞU.....	174
4.KARINCA ve KURBAĞA.....	177
5.SERÇE ve KARGA.....	178
6.ÇULLUK.....	179
7.KILAVUZ BILDIRCIN ve BILDIRCIN.....	180
8.AYI ve SİNCAP.....	181
9.TİLKİNİN BAYRAMI.....	182
10.KURBAĞA İLE TURNA.....	185
OLAĞANÜSTÜ MASALLAR.....	187
11.SU CİNİ ve BALIKÇI.....	187
12.UŞAK TORSİH.....	189
13.LÜNEK.....	195
14.IŞIK IŞIKOĞLU HAKAN.....	208
15.İKİ KARDEŞ.....	228

16.KARA KİCEGEY	236
17.ÜÇ KIZ.....	243
18.IRGAK-TARGAK.....	247
19.ALTIN – ARÇOL	251
20.ÖKSÜZ ÇOCUK ve ÖLÜM	254
21. PADİŞAH ve OĞLAN.....	260
22.BEY ve AVCI.....	265
23.ÖRDEK CİVCİVİ.....	272
24.SİHİRLİ KİTAP.....	280
25.ALTMIŞ PERİ	284
26.SİHİRLİ ÇATHAN.....	287
27.ZÜPPE ŞAMAN	290
28.ÇİFTÇİ ve PAPAZ.....	291
29.MERAKLI KARI.....	296
30.BEY ve YILAN	298
31.KRESEN (ÇİFTÇİ).....	301
32.KURT HANI (Püür Hanı)	313
33.HAZIRĞAN	318
34.PAY ÇAYZAN	326
35.SİHİRLİ GÖL.....	333
36.KUŞ BÜYÜKLÜĞÜNDE OĞLAN	335
REALİST MASALLAR	338
37.İKİ ARKADAŞ.....	338
38.BALIKÇI DEDE.....	339
39.AKIL VE SAADET	344
40.İKİ KARDEŞ (Yedi Bacanak).....	349

41.AKILLI ÇOHIRAH	352
42.OÇEN – MATUR	358
43.KUNARİ.....	360
44.ABAKAY-PAHTA	365
45.FALCI KARDEŞ	367
46.ŞAMAN ve EVLİLİK	372
47.FAKİR ve ZENGİN	375
48.AFET	378
49.FAKİR VE ŞEYTAN.....	381
50.SİHİRLİ TAVUK	386
51.FAKİR, BEYİ NASIL ALDATTI	388
52.PILASKAN’IN MUTLULUĞU	390
53.KAYNANA ve GELİN	394
54.ALP’IN OĞLU	395
55.TASHA ve KAMAT	398
56.ALTIN KIZ.....	401
57.ÇAÇAH KIZ.....	403
58.YALAN ŞEYLER.....	405
ZİNCİRLEMELİ MASALLAR	407
59.TÖLBEREK İNEY (Kadın)	407
60.BURADA NE YAPILMAZ	414
SONUÇ.....	417
BİBLİYOGRAFYA	420
ÖZGEÇMİŞ.....	428

BİBLİYOGRAFYA

- AARNE, Antti – Thompson, Stith, **The Types Of The Folktale**, Helsinki, 1964.
- AÇA, Mehmet, **Tıva Halk Masalları**, Konya, 2007.
- AKTAŞ, Erhan, **Hakas Kahramanlık Destanı Han Orba (İnceleme-Metin)**, Ege Üniversitesi, Sos. Bil. Ens., Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2007.
- AKTAŞ Erhan, **Hakas Türkleri Destan Kahramanları Üzerine Bir Araştırma: İnceleme-Metin**, Ege Üniversitesi, Sos. Bil. Ens., Doktora Tezi, İzmir, 2012.
- ALPTEKİN, Ali Berat, **Hayvan Masalları**, Ankara, 2005.
- ALPTEKİN, Ali Berat, **Kazak Masallarından Seçmeler**, Ankara, 2003.
- ALPTEKİN, Ali Berat, **Taşeli Masalları**, Ankara 2002.
- ARIKOĞLU, Ekrem, **Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi**, T.C.K.B, Ankara, 2003.
- ARIKOĞLU, Ekrem, **Hakas Destanları –I**, TDK Yay., Ankara, 2007.
- ARIKOĞLU, Ekrem, **Hakas Türkçesi Grameri**, Ankara, 2011.
- ARIKOĞLU, Ekrem, **Örnekli Hakasça-Türkçe Sözlük**, Ankara, 2005.
- ARIKOĞLU Ekrem, **Tuva ve Hakas Türkçelerinde Fiil**, Gazi Üniversitesi, Sos. Bil. Ens., Doktora Tezi, Ankara, 1996.
- ASLAN, Namık, **Yozgat Masallarında Tip ve Motif Araştırması**, Erciyes Üniversitesi Sos. Bil. Ens., Doktora Tezi, Kayseri, 1994.
- ASLIŞEN, Özü, **Yeni ve Yakınçağ'da Hakasların Siyasi ve Kültürel Hayatı**, Sakarya Üniversitesi, Sos. Bil. Ens., Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2006.
- AVRAMENKO, İ.K., **Medveds Belim Uhom, Abakan**, 1958.
- BAKIRCI, Nedim, **Niğde Masalları**, Niğde Üniversitesi, Sos. Bil. Ens., Yüksek Lisans Tezi, Niğde, 2000.

BAKIRCI, Nedim, **Türk Dünyası Coğrafyasından Tespit Edilmiş Hayvan Masalları Üzerine Bir İnceleme**, Manas Yay., Elazığ, 2010.

BALTER Boris, **Hakasskiye Narondiye Skazki**, Abakan, 1955.

BALTER Boris, **Haycı Toda**, Abakan, 1958.

BORATAV, Pertev Naili, **Masallar -1- Uçar Leyli**, Yay. Haz. Muhsine Hellimoğlu Yavuz, İstanbul, 2001.

BORATAV, Pertev Naili, **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, İstanbul, 1969.

BUTANAYEV, Viktor - İrina Butanayeva, **Hakasskiy İstoriçeskiy Folklor**, Abakan, 2001.

BUTANAYEV, Viktor - İrina Butanayeva, **Yenisey Kırgızları Folklor ve Tarih**, Çev. Yaşar Gümüüş, İstanbul, 2007.

BUTANAYEV, Viktor Yakovleviç, **Burhanizm Türkov Sayano-Altaya**, Abakan, 2003.

BUTANAYEV, Viktor Yakovleviç, "Hakas'lar Horay'lar-Koray'lar II", **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, S.108, s.34-40, Aralık, 1995.

BUTANAYEV, Viktor Yakovleviç, **Russko-Hakasskiy Slovar**, Sovremennya Türkologiya Yayınevi, Astana, 2011

BUTANAYEV, Viktor Yakovleviç, **Sosialno-Ekonomiçeskaya İstoriya Hongraya (Hakasi)**, Abakan, 2002.

BUTANAYEV, Viktor Yakovleviç, **Stepniye Zakonı Hongoraya**, Abakan, 2004.

ÇAVDAR, Esra, **Hakasya Türkleri Siyasi ve Kültürel Tarihi**, Trakya Üniversitesi, Sos. Bil. Ens., Yüksek Lisans Tezi, Trakya, 2010.

ÇEBODAYEV P.İ., **İstoriya Hakasii**, Abakan, 1992.

ÇOLAK, Doğan, "Türkiye'de Sibiryaya Türk Topluluklarının Halk Edebiyatı Hakkında Yapılmış Çalışmalar Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi", **Siberian Studies**, S.1.3, s.61-70, 2013.

DAVLETOV, Timur, **Destanlaşan Kadın Kahraman: Huban Arıg**, Ankara, 2005.

- DAVLETOV, Timur, “Hakas Halk Ozanı (Haycı) Pötr Kurbijekov ve Alplık Masal Geleneğinin Bugünü”, **Türksoy Türk Dünyası Kültür ve Sanat Dergisi**, S.33, s.62-67, Mart 2011.
- DAVLETOV, Timur, **Hakas Kartalı: Han Mirgen**, Ankara, 2008.
- DAVLETOV, Timur, “Hakas Türklerinden Bütün Türk Dünyasına Önemli Bir Örnek: Türk Yazı ve Kültürü Günleri Resmi Olarak Kutlandı”, **Köksav E-Bülten**, Ocak 2008.
- DELİÖMEROĞLU, Yakup, “Hakasların Geleneksel Kültürlerine Dair Bir İnceleme”, **Milli Folklor**, Yıl:9, S.33, s.42-49.
- DELİÖMEROĞLU, Yakup, “Hakaslar ve Hakasya”, **Yeni Türkiye Türk Dünyası Özel Sayısı II**, s.1570-1587, Ankara, 1997.
- DEMİR, Ercan, **Hakas Kahramanlık Destanlarından Altın Taycı (İnceleme-Metin-Aktarım)**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sos. Bil. Ens., Yüksek Lisans Tezi, Van, 2006.
- DİLEK, İbrahim, **Altay Masalları**, Ankara, 2007.
- DİLEK, İbrahim, “Altay Türk Kayçılık Geleneği ile Türkiye’deki Âşık Tarzı Şiir Geleneği Arasındaki Benzerlikler”, Neşreden: E. Gürsoy-Naskali, **Sibirya Araştırmaları**, Simurg Yay., İstanbul, 1997.
- DİLEK, İbrahim, “Altay Türk Kayçılık Geleneği ve Kayçı N.U. Ulagaşev”, **Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi**, s. 309-361, 1998.
- DİLEK, İbrahim, “Sibirya Türk Masallarında Hayvanla Evlenme”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S.22, s.2007-218, Güz 2007.
- DURANLI, Muvaffak, **Saha (Yakut) Büyü Masalları**, Konya, 2010.
- DURBİLMEZ, Bayram, “Hakas Türklerinin Kadın Yiğitlik Destanı Huban Arığ’da Mitolojik bir Sayı: Dokuz” *Epik Türk Ənənəsində Dastan, Ortaq Türk Keçmişindən Ortak Türk Galacayına VI Uluslararası Folklor Konferansının Materialları* (25-26 Noyabr), 80-85, Bakü, 2010.

- DURBİLMEZ, Bayram, “Kırım Türk Halk Anlatılarında Sayı Simgeciliği, **Milli Folklor**, 10/76, 177-190, 2007.
- DURBİLMEZ, Bayram, “Türk Kültüründe ve Fütüvvet-nâmelerde Üç Sayısı” **Ahilik Araştırmaları Dergisi**, 1/2, 1-22, 2005.
- EBERHARD, Wolfram - Boratav, Pertev Naili, **Typen Türkischer Volksmärchen**, Wiesbaden: Franz Steiner Verlag, 1953.
- EMİROĞLU, Seyit, **Meram İlçesi (Konya) Masalları Üzerine Bir İnceleme**, Selçuk Üniversitesi, Sos. Bil. Ens., Konya, 1996.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican - Şekür Turan, **Uygur Halk Masalları**, Ankara, 1989.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican, **Türk Lehçeleri Grameri**, Ankara, 2012.
- ERGUN, Metin, “Hakas Haycıları”, **Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi**, s.121-129, Bahar 1996.
- ERGUN, Metin, “Hakas Haycıları ve Haycılık Sanatı”, **Milli Folklor**, S.19, s.23-26, Bahar 1993.
- ERGUN, Pervin, “Altay Masallarında ve Anadolu Türk Masallarında Tastarakay-Keloğlan”, **Milli Folklor**, C.9, S.68, s.78-84.
- ERGUN, Pervin, **Hakas Destancılık Geleneği ve Ay Huucın**, Kömen Yay., Konya, 2010.
- FEDAKÂR, Selami, **Özbek Sözlü Geleneğinde Masallar**, İzmir, 2011.
- GÖMEÇ, Saadettin, **Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Tarihi**, Ankara, 1999.
- GÜNAY, Umay, **Elazığ Masalları (İnceleme)**, Erzurum, 1975.
- ILGIN, Ali, **Hakas Destanları -II Kara Kuzgun**, TDK Yay., Ankara, 2008.
- İNAN, Abdülkadir, **Şamanizm**, TTK., Ankara, 1972.
- İNAN, Abdülkadir, **Tarihte ve Bugün Şamanizm**, Ankara, 2000.
- JEREBİNA, T., **Sibirskiy Şamanizm, Etnokulturniy Atlas**, Amfora, Sankt-Petersburg, 2009.

- KABA Ali, **Altay, Tuva, Hakas ve Şor Destanlarında At Motifi Üzerine Bir İnceleme**, Ahi Evran Üniversitesi, Sos. Bil. Ens., Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir, 2011.
- KARA, Mehmet, **Hakas Türkçesinde Fiiller**, Gazi Üniversitesi, Sos. Bil. Ens., Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1995.
- KARA, Mehmet, **Hakas Türkçesinde İsim**, Gazi Üniversitesi, Sos. Bil. Ens., Doktora Tezi, Ankara, 2005.
- KARA, Ruhi, **Erzincan Masalları**, Atatürk Üniversitesi, Sos. Bil. Ens., Doktora Tezi, Erzurum, 1996.
- KARADAVUT, Zekeriya, **Kırgız Masalları**, Konya, 2006.
- KASKARAKOVA, Z.E., **Slovar Omonimov Hakasskogo Yazıka**, Abakan, 2009.
- KATANOV, N.F., Folklor **Sayanskih Türkov XIX Veka Moskova**, C1, Abakan, 2003.
- KATANOV, N.F., Folklor **Sayanskih Türkov XIX Veka Moskova**, C.2, Abakan, 2003.
- KATANOV, N.F., **Hakas Folkloru ve Etnografyası Metinleri**, Çev.Fatma ÖZKAN, Ankara, 2000.
- KİLÇAKOV, M., **Skazka O Hitroy Lise**, Abakan, 1993.
- KİLLİ, Gülsüm, “Hakas Sözlü Edebiyatında Taxpax”, **Milli Folklor**, Yıl:12, S.48, s.72-84.
- KİLLİ, Gülsüm, **Hakas Türkçesi'nin Ağzıları**, Ankara Üniversitesi, Sos. Bil. Ens., Doktora Tezi, Ankara, 2002.
- KİLLİ, Gülsüm, “Hakas Türklerinde Bir Yeni Gün Versiyonu: Çıl Pazı”, **Türk Dünyasında Nevruz Paneli**, Hacettepe Üniversitesi Nevruz Kutlamaları, Ankara, 21 Mart 2003.
- KİLLİ, Gülsüm, **İlya Prokopyeviç Topoyev'in Sanatı ve Seçme Öyküler, Hakasya'dan Öyküler**, Ankara, 2008.
- KİLLİ Yılmaz, Gülsüm, “Hakaslarda Ölüm İle İlgili Gelenekler”, **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**, C.4, S.4, s.65-87, Aralık, 2007.

- KİLLİ Yılmaz, Gülsüm, **Kuzey ve Güneydoğu Sibirya Türklerinin Dil Durumu**, KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Serisi:21, Ankara, 2010.
- KÖKSEL, Behiye, **Gaziantep Masalları Üzerine Bir İnceleme**, Selçuk Üniversitesi, Sos. Bil. Ens., Doktora Tezi, Konya, 1995.
- LUTHİ, Max, **Märchen**, Stuttgart, 1962.
- MACİT, Ümmügülsüm, **Hakas Kahramanlık Destanlarından Han Mirgen**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sos. Bil. Ens., Yüksek Lisans Tezi, Van, 2000.
- MAKAS, Zeynelabidin, **Türk Dünyasından Masallar**, İstanbul, 2000.
- MAYTAKOVA, Alevtina-Ohotnik Bogatır, **Hakasskiye Narodniye Mifi, Legendı i Skazki**, Abakan, 2001.
- NASKALİ, Emine Gürsoy- Viktor Butanayev, **Hakasça-Türkçe Sözlük**, Ankara, 2007.
- MASLOV İ., **Lüneke**, Abakan, 1959.
- OĞUZ, Öcal, **Türk Dünyası Halk Biliminde Yöntem Sorunları**, Ankara, 2000.
- ÖCAL, Ahmet, **Karakuyu Köyü (Boğazylan-Yozgat) Çevresi Masalları**, Atatürk Üniversitesi, Sos. Bil. Ens., Doktora Tezi, Erzurum, 2000.
- ÖLMEZ, Mehmet, Hakaslar ve Hakasça, **Çağdaş Türk Dili**, Yıl:1996, S.96, s.6-12.
- ÖZÇELİK, Mehmet, **Afyonkarahisar Masalları Üzerine Bir Araştırma**, Selçuk Üniv. Sos. Bil. Ens., Yayımlanmamış Doktora Tezi, Konya, 1993.
- ÖZKAN, İsa, “Türk Boylarının Sözlü Edebiyatında Nımak /Comok/Jumbak/Yomak Anlatım Türü Üzerine Bir Etimoloji Denemesi”, **Türk Dili**, S.556, s.368-378, 1998.
- ÖZKAN, Nevzat, **Türk Dilinin Yurtları**, Ankara, 2008.
- PROPP, Vladimir, **Masalın Biçimbilimi**, Çev. Mehmet-Sema Fırat, İstanbul, 2008.
- RADLOFF, Wilhelm, **Sibirya’dan Seçmeler**, Çev. Ahmet Temir, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1986.

- RADLOFF, Wilhelm, **Türklerin Kökleri Dilleri ve Halk Edebiyatları**, Çev. Ahmet Temir, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1986.
- ROUX, Jean-Paul, **Altay Türklerinde Ölüm**, İstanbul, 1999.
- SAKAOĞLU, Saim, **Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu**, Ankara, 1980.
- SAKAOĞLU, Saim, **Gümüşhane ve Bayburt Masalları**, Ankara, 2002.
- SAKAOĞLU, Saim, **Masal Araştırmaları**, Ankara, 2012.
- SEYİDOĞLU, Bilge, **Erzurum Halk Masalları Üzerine Araştırmalar**, Erzurum, 1975.
- ŞAHİN, Erdal, **Hakas Destanı Altın Çüs**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul, 2007.
- ŞİMŞEK, Esmâ, **Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması**, Fırat Üniversitesi Sos. Bil. Ens., Doktora Tezi, Elazığ, 1990.
- TEZEL, Naki, Türk Halk Edebiyatında Masal, **Türk Dili**, S.207, s.447-458, 1968.
- THOMPSON, Stith, **Motif Index of Folk Literature**, A Classification of Narrative Elements in Folktales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla, Fabliaux, Jest-Books and Local Legends, 6 Vols., Indiana University Press Bloomington-London, 1975.
- THOMPSON, Stith, **The Folktale**, New York, 1946.
- TROYAKOV, P.A., **Mifi i Legendı Hakasov**, Abakan, 2007.
- ULUGBAŞEV Vyacheslav, **Hakas Cumhuriyeti'nin Statüsü**, İstanbul Üniversitesi, Sos. Bil. Ens., Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2001.
- UNGVİTSKAYA M.A., Maynogaşeva V.E., **Hakasskoe Narodnoe Poetiçeske Tvorçestvo**, Abakan, 1972.
- VODYANOY i Rıbak, **Hakasskaya Narodnaya Skazka**, Editör, A.G.Kızlasov, Abakan, 1957.